

<https://doi.org/10.31470/2706-7904-2021-16-179-183>

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕКСТЕРІОРИЗАЦІЇ / ІНТЕРІОРИЗАЦІЇ МОВНО-МОВЛЕННЄВИХ ЗНАКІВ

*Mechanisms of Formation and Exteriorization / Interiorization
of Lingua-Discursive Signs*

Anastasiia Lepetiukha

Dr. Sc. in Philological Sciences, Assistant Professor
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)

lepetyukha.anastasiya@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2812-4510>

Abstract

This article is dedicated to the studies of the processes of the formation and exteriorization / interiorization of simple and complex lingua-discursive signs in the space of the interior and exterior operating time where the psychomechanisms (cognitive polyoperations) provide the interceptions by a thought of its own kineticism marked by the corresponding linguistic forms actualized as ludic and non-ludic grammaticalized and typical or atypical agrammaticalized structures. In the process of the observation of lingua-discursive signs the addressee initiates the inverse reconstruction of virtual (linguistic) transforms and / or of the primary structure using the deciphering, identificational and experimental models of the research to correctly interpret the information and to determine the degree of the co(n)textual pertinence of exteriorized constructions.

Key words: *inverse reconstruction, lingua-discursive sign, mental kineticism, operating time, psychomechanism.*

Вступ *Introduction*

Динаміка відношень мова – мовлення реалізується в мовно-мовленнєвих актах, які породжуються в темпоральній площині (оперативному часі), починаючи з виникнення комунікативної інтенції мовця і закінчуючи продукуванням мовно-мовленнєвих знаків. Оперативний час у менталістській концепції французького лінгвіста Г. Гійома становить референт ментального кінетизму (руху), матеріальний субстрат розумово-мовленнєвої діяльності суб'єкта мовлення, у межах якого діють когнітивні поліоперації (психомеханізми) формування та актуалізації мовних знаків (Valin, 1981: 11). У темпоральному просторі глоттогенезу, що охоплює внутрішній оперативний час, відбуваються перехвати (зупинки) думкою своєї власної діяльності, що забезпечуються психомеханізмами. Самоперехвати мислення маркуються

відповідними мовними формами (простими та складними мовними знаками (словами, синтагмами та пропозиціями)). У зовнішньому оперативному часі (праксеогенезі) – субстраті взаємодії мовних та мовленнєвих значень, де кінетичні самоперехвати думки перетворюються у статичні (Boone & Joly, 1986: 293), відбувається актуалізація мовних знаків у вигляді слова, синтагми або висловлення. Отже, у мовно-мовленнєвому акті думка пробігає шлях від «часу в потенції» до «часу в дійсності» (Реферовская, 1997: 38).

Метою статті є дослідження механізмів формування та двоспрямованого процесу екстеріоризації ↔ інтеріоризації простих і складних мовно-мовленнєвих знаків у просторі оперативного часу кінетизму думки.

Методи та методики дослідження *Methods and Techniques of the Research*

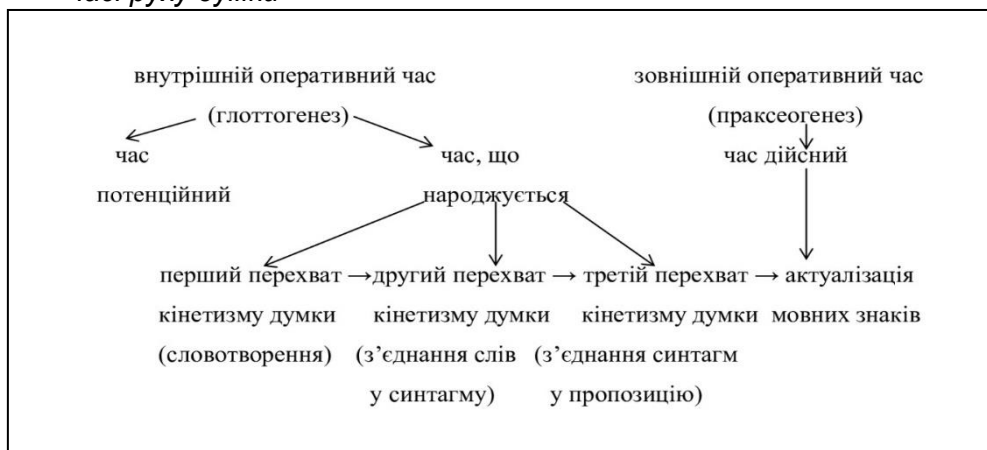
У статті використовуються процедура зворотної реконструкції реципієнтом віртуальних (мовних) первинної структури та трансформаційних процесів й інтерпретаційний аналіз мовно-мовленнєвих знаків із залученням дешифрувальної, ідентифікаційної та експериментальної моделей дослідження.

Результати *Results*

Когнітивний механізм формування та актуалізації простих та складних мовних знаків у просторі оперативного часу руху думки розчленовується на послідовні етапи, більш-менш віддалені від початкової точки формування уявлення про рух часу в лінгвістичній свідомості мовця (Рис. 1).

Рис. 1.

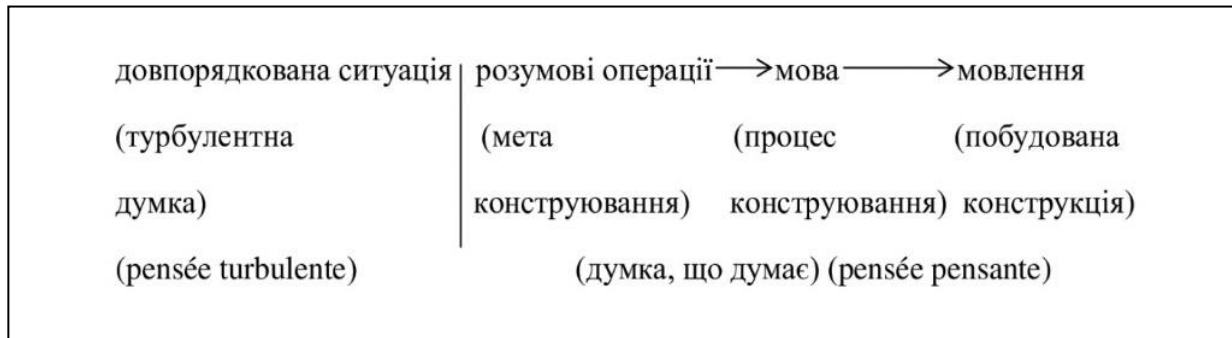
Формування та актуалізація мовних знаків в оперативному часі руху думки

Процес каузації (породження) дискурсивних одиниць Г. Гійом схематично представив у просторі оперативного часу у вигляді триному, до якого доцільно додати прекоonstrутивний етап, довпорядковану ситуацію, що обумовлює формування та функціонування в мовленні мовних знаків (Рис. 2).

Рис. 2

Процес актуалізації мови в мовленні

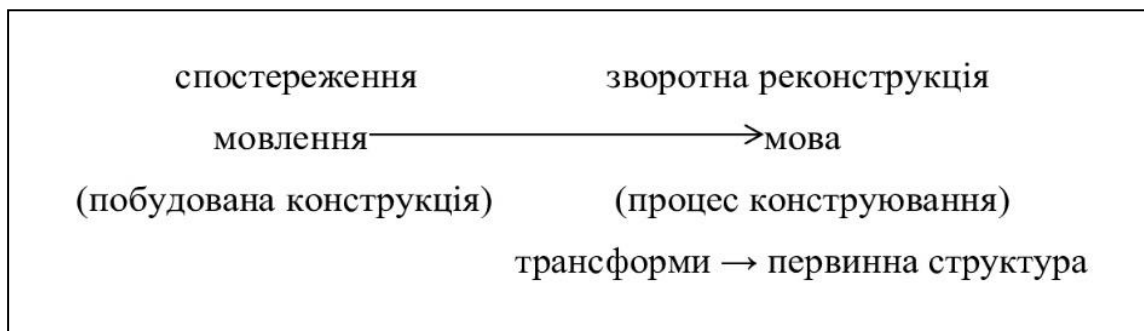
Довпорядкована ситуація становить хаос, «турбулентну думку» (Valette, 2006: 150). Елементи, що перебувають у турбулентному стані у свідомості людини, упорядковуються завдяки психомеханізмам, що сприяють фрагментації безпорядку в окремі поняття, оптимізуючи їхнє вираження, тобто виділенню думки з її когнітивного простору («турбулентна думка» → «думка, що думає» (там само)) та забезпеченню формування простих і складних мовних знаків – потенційних моделей, систематизовано представлених у мові, які реалізуються в мовленні у вигляді простих та складних мовно-мовленнєвих знаків з урахуванням їхньої граматичної та семантичної пертинентності у структурі висловлення та / або дистантному ко(н)тексті (лінгвістичному та / або ситуативному пре- та / або посттексті). При переході від мови як системи, що породжує норми, правила, обмеження у вживанні, до «імпровізованого» мовлення, у процесі креативно-творчої діяльності мовця створюються нелюдичні (неігрові) і людичні (ігрові) граматизовані (усталені в мові та мовленні) та типові і нетипові аграматизовані (неусталені в мовленні та / або мові) структури, які трапляються на всіх рівнях мови й екстеріоризуються для передачі інформації в певному ко(н)тексті.

Досліджуючи актуалізовані мовні знаки, адресат повинен урахувати той факт, що для своєї фізичної реалізації позначуване повинно отримати попередню афізичну, виключно ментальну видимість у свідомості людини. У зв'язку з цим, основним завданням реципієнта є пошук шляху «проникнення від фізичного спостереження до афізичного (від мовлення до мови)» (Костюшкіна, 2005: 223). У цьому ракурсі «лінгвістика наближається до експериментальних наук, де превалює

спостереження, збір мовленнєвих фактів, їхня класифікація і експеримент» (там само: 222), при цьому «автором експерименту шляхом спостереження каузованого є людська думка» (Guillaume, 1969: 27). У процесі спостереження відбувається інтеріоризація конкретних дискурсивних одиниць, екстеріоризованих суб'єктом мовлення, що веде до видимості ментальних актів мовця, тобто загальних доміантних фактів. Отже, спостереження, щоб бути повним, повинно належати до фізично та ментально видимого (Valin, 1973: 121). Інтерпретація екстеріоризованих одиниць дискурсу, що сприймаються органами чуття та інтеріоризуються адресатом, можлива шляхом зворотної реконструкції (мовлення → мова (фізичне → афізичне)) віртуальних (мовних) трансформаційних процесів та / або первинної структури, відправною точкою якої є доступні для спостереження реалізовані мовно-мовленнєві знаки, а кінцевою фазою – системне узагальнення фактів дійсності (Рис. 3).

Рис. 3

Інтеріоризація адресатом мовно-мовленнєвих знаків

Зворотна реконструкція віртуальних мовних знаків вимагає від реципієнта креативних здібностей, оскільки вона базується «на знанні системи мовних одиниць, норм їхнього використання та засобів креативної інтерпретації таких одиниць» (Санников, 2002: 15). У процесі інтеріоризації реалізованих людичних та нелюдичних мовно-мовленнєвих знаків адресат використовує такі моделі дослідження з метою правильної інтерпретації повідомленої інформації: (а) дешифрувальні та експериментальні (інтерпретація повідомлення + зворотна реконструкція + визначення ступеня ко(н)текстуальної пертинентності тієї чи іншої нелюдичної структури); (б) дешифрувальні, ідентифікаційні та експериментальні (інтерпретація повідомлення + намагання розпізнати комунікативний намір автора з актуалізації та ускладнення або полегшення інтерпретації людичних синонімічних структур + зворотна реконструкція + визначення ступеня ко(н)текстуальної пертинентності актуалізованої людичної дискурсивної одиниці).

Висновки *Conclusions*

Отже, на кінцевому етапі породження мовно-мовленнєвого акту у просторі зовнішнього оперативного часу (праксеогенезу) завдяки зовнішнім когнітивним поліопераціям (психомеханізмам) відбувається актуалізація простих та складних мовно-мовленнєвих знаків. У процесі екстеріоризації та інтеріоризації й інтерпретації реалізованих структур адресант та адресат рухаються в протилежних напрямках: інформант – від умоглядного задуму до матеріальної дискурсивної форми, проводячи інформацію, що повідомляється, «крізь пороги трансформацій» (Лотман, 1996: 109); реципієнт – від форми актуалізованого простого або складного мовно-мовленнєвого знака, що спостерігається та інтеріоризується ним, до його абстрактної та уявної первинної структури. Остання зворотно реконструюється адресатом та становить аналог авторського задуму прагматичного планування розповіді.

Література *References*

- Костюшкина, Г. (2005). Категоризация опыта в высказывании. *Лингвистические парадигмы и лингводидактика: материалы X Междунар. науч. практ. конф.* (г. Иркутск, 14–18 июня 2005 г.) (с. 48–59.). Иркутск, Ч. 1.
- Лотман, Ю. (1996). *Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история.* Москва: Языки русской культуры.
- Реферовская, Е. (1997). *Философия лингвистики Г. Гийома.* Курс лекций по языкознанию. Санкт-Петербург: Академический проект.
- Санников, В. (2002). *Русский язык в зеркале языковой игры.* Москва: Языки славянской культуры.
- Boone, A., & Joly, A. (1986). *Dictionnaire terminologique de la systématique du langage.* Paris: Harmattan.
- Guillaume, G. (1969). *Langage et science du langage.* Paris: Librairie A.-G. Nizet; Québec: Les presses de l'Université Laval.
- Valette, M. (2006). *Linguistiques énonciatives et cognitives françaises.* Gustave Guillaume, Bernard Pottier, Maurice Toussaint, Antoine Culioli. Paris: Édition Honoré Champion.
- Valin, R. (1973). *Principes de linguistique théorique de Gustave Guillaume. Recueil de textes inédits.* Québec: Les Presses de l'Université Laval; Paris: Librairie C. Klincksieck.
- Valin, R. (1981). *Perspectives psychomécaniques sur ma syntaxe.* Québec: Les presses de l'Université Laval.